

DE HISTORISCHE COLLECTIE VAN HET MOMU

Vroegste geschiedenis

De geschiedenis van de collectie van het ModeMuseum begon in de jaren 1930, toen een plaatselijke groep historici en verzamelaars een museum opzette rond de Vlaamse beschaving. Hoewel hun ambitieuze plan voor een museum met binnen- en buitenafdelingen, waarin alle aspecten van de Vlaamse cultuurgeschiedenis aan bod zouden komen, nooit werd verwezenlijkt, kwam niettemin, via schenkingen en bruiklenen, een uitgebreide collectie tot stand, vooral op het gebied van decoratieve kunst. Het museum werd ondergebracht in kasteel Sterckshof in Antwerpen, dat eigendom is van de Provincie. Textiel en kleding vormden nooit een belangrijk onderdeel, maar door het ontbreken van een duidelijk en streng acquisitiebeleid, zoals dat vandaag in de meeste musea wordt gevoerd, groeide de hoeveelheid kostuums, accessoires, weefsels en benodigdheden voor de textielproductie gestaag aan. Aan het eind van de jaren 1940 verwierf toenmalig conservator Joseph de Beer, die zich voor de geschiedenis van de Belgische katoendrukkerij interesseerde, het heel belangrijke bestand objecten en archiefstukken van de Gentse katoendrukkerij Voortman (1790-1890). Halfweg de jaren 1950 stelde de Provincie een nieuwe conservator aan, Piet Baudouin. Hij legde de klemtoon op de decoratieve kunst. In de tijdelijke tentoonstellingen stonden textiel en kostuum zelden op het programma, maar niettemin kwamen er thema's aan bod die buiten de toen heersende tendensen lagen. Opmerkelijk was een kanttentoonstelling in 1967. In die jaren sprak dat onderwerp weinig mensen aan, de traditionele kantnijverheid was zogoed als uitgestorven, niemand gebruikte kant, en kantklossen was nog niet aan een revival begonnen als populaire hobby. Toch was de tentoonstelling een succes. De kantcollectie van het museum werd uitgebreid. Er werd een kleine bibliotheek over textiel en kostuum samengesteld. Lode Truyens-Bredael, een lokaal auteur over textiel en kant, schonk zijn bibliotheek en zijn omvangrijke documentatie aan het museum.

Textielmuseum Vrieselhof

Bij het begin van de jaren 1970 was het kasteel Sterckshof in Antwerpen te klein geworden voor de bewaring en presentatie van de vele verzamelingen. Themacollecties gingen een eigen leven leiden. Via de Fiber Art Movement van de jaren 1960 en 1970 en de talrijke opleidingen in traditionele textieltechnieken knoopte een jonge generatie weer bij het artisanale vervaardigen van textiel aan. Tegelijk ontstond daardoor een nieuwe manier van leven, de industriële samenleving herontdekte de vreugde van het creëren met eenvoudige middelen. In die sfeer kreeg de textielcollectie een apart onderkomen, het kasteel Vrieselhof in Ranst-Oelegem. Mijn eigen relatie met het museum begon met de verhuizing naar de nieuwe locatie. Door gebrek aan personeel en geld was het grootste deel van de collectie nooit behoorlijk gedocumenteerd. Dat werk werd een absolute prioriteit, samen met de eerste pogingen om betere bewaaromstandigheden te creëren voor de groeiende collectie. Tevens werden de bakens gezet voor een gericht verzamelbeleid. Kledij en textiel met een Belgische oorsprong of gebruik kreeg de voorkeur. Daarnaast werd voor de belangrijkste elementen uit de verzameling : kledij en kant, een eerste aanzet gelegd om hiaten op te vullen, die een historische presentatie vanaf de 17de eeuw (kant) en vanaf de 18de eeuw (kostuum) zouden vervolledigen. Toen de kostuumverzameling van het Antwerpse Museum voor Volkskunde in 1983 als permanent bruikleen aan het nieuwe museum werd overgemaakt, betekende dat een uitbreiding met meer dan tweeduizend voorwerpen, die vanaf het begin van de 20e eeuw bijeengebracht waren en vooral voor de mode in de 19e eeuw een waardevolle aanvulling vormden. De presentatie van zulke objecten in het museum spoorde heel wat mensen aan om kleding en textiel te schenken of te koop aan te bieden - dingen die zij vele jaren, vaak om sentimentele redenen, hadden bewaard. Mettertijd werd het museumdepot een echte collectieve klerenkast van onze samenleving, met zowel de buitengewone kleren voor heel speciale gelegenheden als de gewone kleding van alledag. Het archief en de kledingstukken van het modehuis Valens in Brussel (voornamelijk de periode van de jaren 1950, 1960 en 1970) tonen aan dat er in België toen nog steeds werk van hoge ambachtelijke kwaliteit werd geleverd, terwijl de lonen inmiddels zo sterk gestegen waren dat de productie van handgemaakte kant en borduurwerk op ruimere schaal niet meer rendabel was. Naar aanleiding van een tentoonstelling van materiaal uit het archief Valens schonk een dochter van mevrouw Roeis - naaister in Antwerpen vanaf ca. 1910 tot de jaren 1960 - japonnen en materiaal uit het atelier van haar moeder aan het museum. De stoffen, kant, knopen, gespen en accessoires van het naaihuis Roeis getuigen van een vorm van kleermakerij die vandaag nagenoeg verdwenen is. Eeuwenlang hebben kleermakers en naaisters een vitale maar helaas weinig gedocumenteerde rol in de Belgische modewereld gespeeld. In steden zoals Antwerpen waren uitstekende naaisters te vinden, die meestal thuis of in een klein naaiatelier werkten. Velen van hen hadden een zeer goede naaiopleiding voor haute couture gekregen en hadden oog voor mooie kleding. Zij gingen twee keer per jaar naar Parijs om de modedefilés bij te wonen en brachten vandaar

nieuwe ideeën mee voor een modebewuste en veeleisende cliëntèle. Mevrouw Roes kocht modellen van ontwerpers zoals Madame Lanvin en Jacques Fath, en maakte die na voor haar klanten, met stoffen en accessoires die zij in Frankrijk had aangekocht.

De kantcollectie

De kantcollectie werd vooral via aankopen uitgebreid. Tijdens de eerste jaren in Oelegem verwierven wij heel wat stukken van families die de kant hadden bewaard voor latere generaties. Dozen met zorgvuldig gevouwen stroken of met afgewerkte stukken werden een vertrouwd beeld. Daaruit de beste en/of belangwekkendste voorwerpen te kiezen voor de collectie, was altijd weer een aangename taak. De zo verworven kostbare verzameling omvat kantwerk van de 17e tot de vroege 20e eeuw. Soms verliep het aankopen van stukken wel moeilijker. In de jaren 1970 bestonden er vrijwel geen netwerken van antiekhandelaars en veilinghuizen waar regelmatig kleding of weefsels werden aangeboden. Christie's in Londen was waarschijnlijk het eerste veilinghuis dat aparte openbare verkopen van kledingstukken en textiel organiseerde. In 1980 werd een omvangrijke particuliere kantverzameling in veiling gebracht. Dankzij aankopen op die veiling verdubbelde de collectie zowat. De aanwinsten varieerden van een strook Belgische kant uit het midden van de 19e eeuw, nog in de originele doos van Charles Frederick Worth, over een vroeg-18e-eeuwse boord voor een albe in Brusselse kloskant, tot vroeg-17e-eeuwse tafellakens. Aan het eind van de jaren 1980 werd een verzameling Belgische kant van omstreeks 1900 aangeboden door de familie van een Amerikaanse kantverzamelaarster die in de jaren 1920 in België had gewoond. De pronkstukken van dit ensemble van meer dan honderd objecten zijn vier op maat gemaakte japonnen in kloskant en naaldkant. Behalve zulke objecten met 'museumkwaliteit' kwamen ook minder opmerkelijke archieven in de collectie terecht. Afstammelingen van twee Belgische kantfirma's uit het begin van de 20e eeuw deden royale schenkingen. Van Jeanne Luig, die in Brussel en Aalst zaken deed, verwierf het museum het bedrijfsarchief en honderden negatieven op glas van belangrijke stukken kantwerk. Fanny Diercxsens-Aubergé (Turnhout) richtte in 1919 de kantfirma La Campinoise op. Uit de duizenden kantpatronen en ontwerpen en de handelscorrespondentie komt een levendig beeld tevoorschijn van het dagelijkse werk in een toenmalig kantbedrijf dat zijn productie afstemde op de behoeften van een veranderende samenleving. Deze bestanden vervulden de archieven uit de 18e en 19e eeuw die al in de jaren 1960, in het Sterckshof, bij de collectie waren gekomen.

(Liers) Borduurwerk

De sterke traditie van openweefselborduurwerk en kralenborduurwerk in de stad Lier kreeg in het verleden nooit veel aandacht. Lier is nochtans jarenlang een centrum geweest van kralenborduurwerk op kleding; en de Lierse damestasjes werden in de jaren 1950 en 1960 naar heel wat plekken ter wereld uitgevoerd, net zoals in de jaren 1920 de jurken met kralenborduurwerk voor Lier een belangrijke nijverheidstak vormden. In de loop der jaren werden archieven en objecten van verscheidene Lierse firma's in de collectie opgenomen. Het gereedschap voor manueel of semi-industrieel vervaardigd textiel is dikwijls zeer specifiek en het exacte gebruik ervan is soms moeilijk te achterhalen, tenzij men goed op de hoogte is van de technische aspecten van de diverse textielambachten. Het bepalen van de functie van elk klein werktuig in de inboedel van een Brussels passementatelier nam verscheidene jaren in beslag. De Cornély-Bonnaz-borduurmachines, gebruikt in Lier sinds ca. 1860 konden pas weer operationeel worden gemaakt dankzij de hulp van een van de weinige specialisten in België; hij gaf de museummedewerkers meteen een spoedcursus in het gebruik van de machines. Nagenoeg elke textieltechniek bezit mogelijkheden om op nieuwe en onverwachte manieren te worden herbruikt. Het bewaren werktuigen voor en de kennis van oude technologieën en slaat een brug naar de toekomst.